

ÁRKÁDIA

a történelem és irodalom
tanításának megújításáért

KISKÖNYVTÁR

A Magyar Királyság a kora újkorban

Habsburg–magyar kapcsolatok
Erdély – Fejedelemség
oszmánok – hódítás
horvátok – szlavónok
hadügyi forradalom – államigazgatás
Közép-Európa – gazdaság
végvárak

TÖRTÉNELEM

5.

KRONOSZ KIADÓ

A Magyar Királyság a kora újkorban

a történelem és irodalom
tanításának megújításáért

ÁRKÁDIA KISKÖNYVTÁR

a Kronosz Kiadó,
a Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar
Történettudományi Intézetének
és Irodalomtudományi Intézetének
közös sorozata

Sorozatszerkesztő

Gózy Zoltán

(történelem)

Milbacher Róbert

(irodalom)

Sorozatterv: Erőss Zsolt

ÁRKÁDIA KISKÖNYVTÁR

TÖRTÉNELEM

5.

A Magyar Királyság a kora újkorban

Szerkesztette

Gőzsy Zoltán és Varga Szabolcs

Kronosz Kiadó
Pécs, 2020

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó gondozásában
2020-ban megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6048-80-6

ISSN 2559-8775

© Szerzők

© Szerkesztők

© Kronosz Könyvkiadó Kft.

Tartalom

Előszó

7

Pálffy Géza

A 16–17. századi Habsburg–magyar kapcsolatok új megvilágításban

A Magyar Királyság a közép-európai
Habsburg Monarchiában

11

Oborni Teréz

Az Erdélyi Fejedelemség

(1571/1576–1690)

35

Sudár Balázs

Az Oszmán Birodalom Magyarországon

61

Varga Szabolcs

A Magyar Királyság elfeledett országai

Horvátország és Szlavónia a 16–17. században

87

Tózsá-Rigó Attila

A Kárpát-medence a (közép-)európai gazdasági rendszerben a kora újkor első felében

112

Kenyeres István

**Hadügyi forradalom és államigazgatás
a Habsburg Monarchiában a kora újkorban**

131

Végh Ferenc

Török kori végváraink

151

Előszó

Az Árkádia Kiskönyvtár történelmi sorozatának ötödik kötetét tartja kezében az olvasó. A sorozat célja közérthető módon tájékoztatni a történelem iránt érdeklődőket, tanulókat és tanítókat a tudomány legfrissebb eredményeiről, a korábbi ismeretekhez képest megjelenő új nézőpontokról, hangsúlyeltolódásokról. A sorozat tematikus könyvei a közoktatásban is tárgyalta korszakokat, témákat mutatnak be.

Ez a kötet több szempontból is rendhagyó tagja lesz a sorozatnak. A jelenleg érvényben lévő kerettanterv oly sokrétű tudást vár el a 16–17. századi magyar történelemmel kapcsolatban, hogy ehhez a sorozatban eddig megszokott terjedelmi keretek szűknek bizonyultak. Így fordulhatott elő, hogy bevett gyakorlatunktól eltérően hét szöveget jelentetünk meg. A témák kiválasztásánál ügyeltünk arra, hogy egy-egy képet adjunk a három részre szakadt Magyar Királyság történeti valóságáról, az egyes államalakulatokat a saját önállóságukban, valamint egymással kölcsönhatásban is láttassuk.

Annyira fontosnak tartottuk az új szemléletű összefoglalásokat, hogy meghagytuk a szerzőknek azt a lehetőséget, hogy valamelyest hosszabb lélegzetvételű írásokban foglalják össze a témát. Ugyanis a kora újkori magyar történelem számos közismert megállapításáról bizonyosodott be az elmúlt két évtizedben, hogy inkább toposzokról, mintsem történeti valóság-

ról beszélhetünk velük kapcsolatban. Nézzünk egyet most ezek közül. Közkeletű feltételezés, hogy a magyarság két pogány között őrlődött a 16–17. században. A valóság ezzel szemben az, hogy az Oszmán Birodalom megtámadta a Magyar Királyságot, és ezzel csak egy nagyobb erőt kiállítani képes Habsburg Monarchia keretein belül lehetett szembeszállni. A Habsburgokkal tehát nem a konfrontáció, hanem inkább az együttműködés volt a jellemző. A magyar nemesség nem lett az uralkodó bábja, mint Franciaországban, és nem is pusztult el a hatalommal vívott küzdelemben, mint a Cseh Királyságban. Ugyanakkor ez a felismerés nem kioltja az Erdélyi Fejedelemség történelmi súlyát, hanem kiegészíti és gazdagítja azt. Báthory, Bocskai, Bethlen és a Rákócziak mellett a Habsburgok is a mi történelmünk részei.

Az érvényben levő tantervek hívószavait végignézve elégedetten állapíthatjuk meg, hogy az írásokban majd mindegyik hangsúlyosan visszaköszön. Az ország három részre szakadása, a szuverenitás és alávettség bonyolult viszonyrendszere megtalálható Pálffy Géza, Oborni Teréz, Sudár Balázs és Kenyeres István tanulmányaiban. A kora újkori intézményi modernizáció, az új közigazgatás kiépítése és struktúrája szintén végigkövethető belőlük. A nemzetközi folyamatokkal való összevetés alapján látszik, hogy minderre oszmán katonai kihívás nélkül is sor került volna, ám így állandó kényszer alatt kellett mindezt létrehozni, ami a végeredmény felől sikeresnek értékelhető. A magyar nemesség szerepet kért és kapott a végvárrendszer fenntartásában, részt vett a törvénykezésben és az igazságszolgáltatásban, kapcsolatai révén jelen volt az európai gazdaságban. Megtartották pozícióikat a hódoltsági birtokaikon, és hatással voltak az

Erdélyben zajló eseményekre. Mindezekre bizonyíték Végh Ferenc, Tózsza-Rigó Attila és Kenyeres István áttekintése a várháborúkról, az európai gazdaságról és a kormányzati törekvésekről.

Erdély és a Hódoltság tárgyalása mindig egy kicsit zárvány a magyar kora újkor tanításában. Oborni Teréz és Sudár Balázs azonban bemutatják azokat a hangsúlybeli finomságokat, amelyek alapján egyben láthatjuk azt, ami látszólag széttört Mohács (1526) és Buda elveszte (1541) után. Erdély, bár külpolitikájában vazallus, belső önállósága révén mégis az egyik magyar hazává vált a 16–17. században. Próbáljuk meg elképzelni, mi lenne a magyar iskolázatással, könyvkiadással, tudományossággal a Fejedelemség nélkül, és rögtön megértjük ezen új államalakulat jelentőségét. A Hódoltság pedig sosem volt „török világ”. Sudár Balázstól megtudhatjuk, hogy alig pár tucat településen, elkülönülten élt az a körülbelül százezer ember, aki a megszállókat képviselte. Esélyük sem volt arra, hogy a maguk képére formálják az „öslakosokat”, és nem véletlenül omlott össze mindenféle nosztalgiától mentesen az uralmuk a 17. század végén. Újdonságként szerepel a kötetben a Horvát Királyság és Szlavónia kora újkori története, ugyanis a mára Horvátországhoz tartozó területek egykoron ugyanúgy a magyar Szent Korona országai közé számítottak, így Varga Szabolcs írásával a korabeli tér és szellemi egység teljességét kívántuk reprezentálni.

A „magyar vitézség” nagy századainak dicsőségében és kudarcaiban ott voltak a horvát, szlavón, német, spanyol és ki tudja hány más náció katonái is, nem szűkíthető le mindez a mai nemzetfogalom szerint magyarnak számítókra. A politikailag szétta-

golt, nyelvében és vallásában eltérő, ám művelődés, egyház, gazdaság és ethosz tekintetében egységes Magyar Királyság szenvedte meg, élte túl a Hódolt-ság korát, és kezdte meg a romok eltakarítását a 18. században.

Gözszy Zoltán – Varga Szabolcs

A Kronosz Kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja

A Kronosz Kiadó a Szakkiadók Társulásának tagja,
könyveink elektronikusan elérhetők, olvashatók és kereshetők
az Arcanum Adatbázis Kiadó által létrehozott

www.szaktars.hu

adatbázisban

Megjelent:

- **Eszmetörténet** – Árkádia Kiskönyvtár, Történelem 1. Szerkesztette:
Dévényi Anna és Gőzsy Zoltán
- **A holokauszt témája az irodalomban** – Árkádia Kiskönyvtár, Irodalom 1.
Szerkesztette: Kisantal Tamás és Mekis D. János
- **Magyarország a 20. században** – Árkádia Kiskönyvtár, Történelem 2.
Szerkesztette: Bánkuti Gábor, Dévényi Anna, Gőzsy Zoltán
 - **Az abszolútizmus kora** – Árkádia Kiskönyvtár, Történelem 3.
Szerkesztette: Dévényi Anna, Forgó András, Gőzsy Zoltán
- **A romantika korának irodalmáról** – Árkádia Kiskönyvtár, Irodalom 2.
Szerkesztette: Z. Kovács Zoltán
- **A nyelvújítás kora** – Árkádia Kiskönyvtár, Irodalom 3. Szerkesztette:
Tóth Orsolya
- **Gyerekirodalom** – Árkádia Kiskönyvtár, Irodalom 4. Szerkesztette:
Milbacher Róbert
 - **Ókor** – Árkádia Kiskönyvtár, Történelem 4. Szerkesztette:
Dévényi Anna, Gőzsy Zoltán

Előkészületben:

TÖRTÉNELEM

A magyar középkor I. 1387–1526

A magyar középkor II. (14. század)

Nemzetiségek és nemzetiségi mozgalmak

Az első világháború

IRODALOM

Apokalipszis-ábrázolás az irodalomban

Az irodalmi kultusról

A nő az irodalomban